

Мэры Шэлі/ Mary Shelley (1797 – 1851) – ангельская пісьменніца, жонка паэта Персі Шэлі. У 1816 годзе Мэры знаёміцца ў Швейцарыі з Байронам, які прапануе ёй напісаць “звышнатуральны аповед”. У 1818 годзе пабачыў свет “Франкенштэйн, ці Сучасны Праметэй” (Frankenstein; or, The Modern Prometheus). Акрамя гэтага, Мэры Шэлі напісала і іншыя творы: “Пераўтварэнне”, “Апошні чалавек”, “Вальпегра”.

Франкенштэйн, альбо Сучасны Праметэй (Frankenstein; or, The Modern Prometheus)

Прапануем вашай увазе невялікі ўрывац з рамана. Спадзяемся, рана ці позна ўвесь твор можна будзе прачытаць у надрукаваным выглядзе.

Раздзел 23

А восьмай мы былі на беразе; крыху паблукалі, радуючыся святлу, якое ўжо згасала, а потым вярнуліся ў гатэль, любуючыся характвам вод, лясоў і гор, прыхаваных у змроку, – іх чорныя абрысы яшчэ былі бачныя.

Паўднёвы вецер заціх, і адразу нечувана моцна задзьмуў заходні. Поўня паднялася высока ў небе, дасягнуўшы зеніту, і пачала спускацца; аблокі ляцелі паўз яе хутчэй, чым зграі драпежных птушак, ад чаго святло яе было цьмяным. Воды возера адлюстроўвалі трывожнае неба, у якім няспынна ўздымаліся хвалі, і самі рабіліся ад таго трывожнымі. Раптам пачалася залева.

Увесь дзень я быў спакойны – але калі ноч пачала хаваць абрысы прадметаў, тысяча страху апанавала мяне. Я неспакойна азіраўся, сціскаючы ў правай руцэ схаваны на грудзях пісталет. Кожны гук палохаў мяне, але я вырашыў дорага прадаць сваё жыццё, не ўнікаць сустрэчы і біцца са сваім ворагам да таго часу, пакуль адзін з нас не знішчыць іншага.

Элізабэт у трывожным маўчанні назірала за мною, баючыся перапыніць мае думкі. Але нешта ў маіх вачах напоўніла страхам і яе. Дрыготкім голасам яна спытала:

– Што хвалюе цябе, любы Віктар? Чаго ты баішся?

– О, не хвалюйся, супакойся, каханне маё, – адказаў я. – Ноч міне – і ўсё будзе добра... але гэтая ноч страшная, о, якая страшная...

У такім хваляванні мінула гадзіна, і тут я раптам падумаў, чым будзе для мае жонкі двубой, які, як я чакаў, мусіў вось-вось адбыцца, і ўмоліў яе пакінуць мяне, вырашыўшы прыйсці да яе толькі тады, калі дазнаюся, дзе мой вораг.

Яна сышла, а я яшчэ некалькі разоў прайшоў па доме, правяраючы ўсе закуткі, дзе мог бы схавацца монстр. Але нідзе не было ні следу яго. Я пачаў

ужо думаць, што нейкі шчаслівы выпадак перашкодзіў яму ажыццявіць свае пагрозы, калі пачуў крык, поўны неўтаймоўнага жаху. Ён гучаў з пакоя Элізабэт.

Пачуўшы яго, я зразумеў усё. Рукі мае апусціліся, а ўсё цела здранцвела, і я адчуваў, як кроў б'ецца ў маіх венах. Але гэтае здранцвенне доўжылася ўсяго адзін момант; крык прагучаў ізноў, і я кінуўся ў пакой.

Божа літасцівы! Чаму я не памёр тады?.. Чаму я тут і мушу расказваць пра забойства найчысцейшае ў свеце істоты, пра смерць найлепшых маіх надзеяў?.. Яна была там, на ложку, нерухомая, нежывая. Галава яе звисала ўніз, твар, бледны і скажоны, быў напалову прыхаваны валасамі. І цяпер, куды б ні глядзеў, паўсюль бачу я толькі бяскроўныя рукі і бяссільнае цела, кінутае забойцам на шлюбны ложак. Як я мог бачыць гэта і не памерці? Ах! Жыццё ўпартае і чапляецца за тых, хто ненавідзіць яго наймацней. Толькі на момант вытрымка пакінула мяне, і я непрытомны ўпаў на падлогу.

Ачуныўшы, я ўбачыў вакол сябе людзей з гатэлю; на іх тварах быў дзікі жах, але пачуцці іншых падаваліся мне толькі слабым ценем маіх. Я кінуўся ад іх у пакой, дзе ляжала цела маёй Элізабэт, маёй каханай, маёй жонкі, нядаўна яшчэ такой жывой, такой любай, такой чароўнай. Поза, у якой я знайшоў яе, была змененая; цяпер яна ляжала выпрастаная, галава схілілася да пляча, а твар і шыю хавала насоўка – можна было падумаць, што яна спіць. Я кінуўся да яе і палка абняў, але холад ейнага цела нагадаў мне, што я трымаю ўжо не Элізабэт, якую кахаў і шанаваў. На яе шыі былі бачныя сляды пальцаў пачвары, і дыханне больш не кранала любых вуснаў.

Стоячы над ёй у бязмерным адчаі, я выпадкова ўзняў вочы. Вокны раней былі зацемененыя, але цяпер – о жах! – я ўбачыў бледную жоўтую поўню. Аканіцы былі расчыненыя, і з неапісальнай вусцішшу я ўбачыў у акне брыдкую, ненавісную постаць. На твары монстра была ўхмылка, ён пагардліва паказваў сваім пачварным пальцам на цела маёй жонкі. Я кінуўся да акна, выхапіў пісталет і стрэліў. Але ён унік, падскочыў і з хуткасцю маланкі кінуўся ў возера.

На гук стрэлу ў пакой збегся натоўп. Я паказаў туды, дзе знік забойца, і мы кінуліся за ім на лодках. Мы кідалі сеткі, але марна. Праз колькі гадзін няспынных пошукаў мы вярнуліся, страціўшы надзею. Большасць ужо лічыла, што пачвара існавала толькі ў маім уяўленні. Яны працягвалі шукаць на беразе, падзяліўшыся на часткі і разышоўшыся па лясох і вінаградніках.

Я хацеў пайсці з імі і недалёка адышоў ад дому; але галава мая кружылася, ногі не слухаліся мяне, бы п'янага, я быў спустошаны, смуга закрыла мне вочы і скура гарэла ад невыноснага жару. Мяне аднеслі назад і паклалі на ложак, а я ледзь разумеў, што адбываецца. Мой позірк блукаў па пакоі, нібы шукаючы штось згубленае.

Праз некаторы час я падняўся і, нібы падпарадкоўваючыся нейкаму інстынкту, пайшоў у пакой, дзе ляжала цела маёй каханай. Там плакалі жанчыны, і я далучыў да гэтых слёз свае, поўныя смутку. Увесь гэты час у маёй галаве не было ніякіх пэўных думак, яны пераскоквалі з аднаго

прадмета на іншы, цьмяна адлюстроўваючы мае няшчасці і іх прычыну. Я заблукаў у смузе жаху. Смерць Ёільяма, Жустына на эшафоце, забойства Клерваля і ўрэшце маёй жонкі... Невядома, ці ўрабуюцца яшчэ жывыя мае сябры ад ліхой пачвары; магчыма, у гэты самы момант монстр душыць майго бацьку, а Эрнэст ляжыць мёртвы ля ягоных ног. Гэтая думка агаломшыла мяне – і заклікала да дзеяння. Я ўскочыў на ногі і вырашыў не марудзячы імчаць у Жэневу.

Коней я не знайшоў, трэба было вяртацца возерам; але вецер быў неспрыяльны, да таго ж ішоў моцны дождж. Аднак ранак толькі пачынаўся, і да ночы я спадзяваўся дабрацца. Я наняў весляроў і дапамагаў ім сам, бо фізічнае напружанне заўжды давала мне палёгка ў душэўных пакутах. Але глыбіня перанесенага мной няшчасця зрабіла мяне няздольным да якіх-колечы высілкаў. Я адкінуў вясло і, абхапіўшы галаву рукамі, аддаўся змрочным трывожным думкам. Узняўшы вочы, я мог убачыць прыгажосць, знаёмую мне ў шчаслівейшыя часы, – я любаваўся ёй учора разам з той, якая цяпер была толькі ценем, толькі ўспамінам. З маіх вачэй ліліся слёзы. Дождж крыху сцішыўся, і я ўбачыў, як у вадзе гуляюць рыбы, – гэтак жа, як колькі гадзін таму, калі на іх глядзела Элізабэт. Што можа быць больш балючым за раптоўную моцную змену? Свяціла сонца ці набягалі хмары – нішто не вярнула б мяне ва ўчора. Пачвара скрала ў мяне ўсе надзеі на шчасце; не было нікога няшчаснейшага за мяне, ні з кім не здаралася горшага.

Але навошта расказваць пра дробязі, якія адбыліся пасля ўсёпаглынальнага няшчасця? Мой аповед і так поўніцца жахамі. Я раскажаў досыць страшнага, і, працягваючы, магу вам надакучыць. Адзін за адным памерлі ўсе, хто быў мне блізкі, і я застаўся адзін. Я спустошаны і магу толькі сцісла скончыць сваю гісторыю.

Я прыехаў у Жэневу. Бацька і Эрнэст яшчэ былі жывыя, але першага мае весткі падкасілі. Як цяпер я бачу яго – добрага, высакароднага старога! Ягонья вочы блукалі ў пустэчы, бо страцілі сваю красу, сваю Элізабэт, што была для яго большым, чым дачка, якую ён любіў любоўю чалавека, што на схіле гадоў мае мала прыхільнасцяў і тым больш шчыра аддае сябе тым, што засталіся ў яго. Пракляцце, пракляцце монстру, які абрынуў няшчасце на ягоную сіваю галаву і вырак яго на тужлівае, нікчэмнае дажыванне сваіх дзён. Ён не перанёс удараў, здаўся і, няздольны падняцца з ложка, праз колькі дзён памёр у мяне на руках.

Што было са мной? Не ведаю; я не заўважаў нічога навокал і нічога не адчуваў, апроча цяжару цемры і ланцугоў. Часам, праўда, я сніў, нібы блукаю па квяцістых лугох і прыемных долях з сябрамі юнацтва, але прачынаўся ў нейкай вязніцы. Прыходзіла журба, але паступова я ўсвядоміў свае няшчасці, і тады мяне вызвалілі. Як высветлілася, мяне палічылі вар'ятам, і, як я зразумеў, шмат месяцаў я пражыў у адзіночнай палаце.

Воля, аднак, была для мяне бескарысным падарункам – бо, калі ўва мне абудзіўся розум, я абудзіўся для помсты. Калі мяне пачалі апаноўваць успаміны пра няшчасці, я пачаў думаць пра тое, што стала прычынаю іх, –

пра створанага мной монстра, выпушчанага на волю на згубу мне. Калі я думаў пра яго, то вар'яцеў ад нянавісці; я палка маліўся, каб мне была падараваная магчымасць адпомсціць праклятай пачвары.

Мая нянавісць нядоўга вылівалася ў пустыя жаданні; я пачаў думаць, як лепей іх ажыццявіць. З гэтай мэтай недзе праз месяц пасля вызвалення я пайшоў да гарадскога суддзі па крымінальных справах і сказаў, што хачу абвінаваціць сапраўднага забойцу сваёй сям'і і патрабую ад суду скарыстаць усю ўладу, якую ён мае, каб яго затрымаць.

Суддзя выслухаў мяне прыязна і з увагаю.

– Будзьце пэўны, пане, – сказаў ён, – я не пашкадую намаганняў, каб знайсці злачынцу.

– Дзякую вам, – адказаў я. – Тады прашу вас выслухаць мае паказанні. Насамрэч гэта дзіўная гісторыя, і я баюся, вы не дасце мне веры. Але ў праўдзе ёсць нешта такое, што змушае ў яе паверыць, нягледзячы на ўсю неверагоднасць. Гісторыя можа падацца выдумкай, але ў мяне няма прычынаў хлусіць.

Я сказаў гэта з пачуццём, але спакойна; у сваім сэрцы я асудзіў забойцу на смерць, і гэта супакоіла мяне і на момант вярнула да жыцця. Я выклаў сваю гісторыю каротка, але рашуча і ясна, з дакладнымі датамі, без скаргаў і праклёнаў.

Суддзя спачатку, здаецца, не даваў мне веры, але паступова пачаў уважліва і зацікаўлена слухаць. Часам я бачыў, як ён дрыжыць ад жаху, а часам на ягоным твары адлюстроўвалася моцнае здзіўленне, змяшанае з сумневам. Урэшце я сказаў:

– Гэтую істоту я абвінавачваю і прашу выкарыстаць усю вашу ўладу, каб злавіць яе і пакараць. Гэта ваш абавязак як суддзі, і я веру і спадзяюся, што і вашыя чалавечыя пачуцці заклікаюць вас да таго ж.

Пасля гэтых словаў выраз твару майго суразмоўцы змяніўся. Ён слухаў мяне, напалову верачы, як слухаюць казкі пра духаў і звышнатуральныя з'явы; але цяпер прыйшоў час гаварыць ад імя афіцыйнай асобы, і гэтая палова веры знікла. Ён, аднак, адказаў мякка:

– Я ахвотна дапамог бы вам, але гэтая істота, як падаецца, мне непадуладная. Як злавіць жывёлу, якая перасякае ледзяное мора і жыве ў пячорах і берлагах, куды не наважыцца завітаць чалавек? Акрамя таго, мінула некалькі месяцаў, і ніхто не ведае, куды ён скіраваўся і дзе можа быць цяпер.

– Я не сумняюся, што ён недалёка ад мяне, а калі ён ратуецца ў Альпах, можна пачаць на яго паляванне, як на дзіка, і знішчыць, як драпежніка. Але я разумею вашыя думкі; вы не верыце мне і не збіраецеся лавіць і караць майго ворага, – у вачах маіх бліснула раз'юшанасць.

Суддзя збянтэжыўся.

– Вы памыляецеся, – сказаў ён. – Я зраблю ўсё магчымае, і калі ў маіх сілах будзе злавіць монстра, будзьце пэўны, ён панясе пакаранне, адпаведнае сваім злачынствам. Але мяркуючы па вашым апісанні ягоных магчымасцяў,

думаю, гэта будзе немагчыма ажыццявіць; то бок, нягледзячы на ўсе нашыя высілкі, баюся, вас чакае расчараванне.

– Вы памыляецеся, – сказаў я, – але няма сэнсу вас пераконваць. Мая помста – нішто для вас. Мож, гэта і заганна, але цяпер гэта галоўная, адзіная жарсць мае душы. Нельга апісаць нянавісць, якую адчуваю я пры думцы, што створаны мной забойца яшчэ існуе. Вы адмаўляеце мне ў справядлівым патрабаванні, і мне засталася толькі адно: прысвяціць сябе, сваё жыццё ці смерць, таму, каб яго знішчыць.

Я дрыжаў ад хвалявання, кажучы гэта; у маіх паводзінах было нешта ад вар'ята і ад пакутніка старажытных часоў – тая ганарлівая суворасць, якую ім прыпісваюць. Але жэнеўскі суддзя думаў зусім не пра адданасць і гераізм, і гэтая ўзрушанасць была для яго прыкметай вар'яцтва. Ён паспрабаваў супакоіць мяне, як нянька – дзіця, і паставіўся да маіх словаў як да наступстваў трызнення.

– О людзі, – усклікнуў я, – якія ж дурныя вы, калі ганарыцеся сваёй мудрасцю! Досыць! Вы самі не ведаеце, што кажаце.

Я выбег з ягонага дому злосны і раздражнёны, і скіраваўся да сябе, каб падумаць пра іншыя спосабы дзейнічаць.

пераклад з ангельскай – Марына Дзергачова

© Марына Дзергачова, пераклад, 2009